

KEGYOSZTÓ TÁRSA KRISZTUSNAK

ALMA SOCIA CHRISTI

Mária-tiszteletünk indítékait, stílusát, élményszerűségét Boldogasszony-
eszménk határozza meg. Mit tartunk Szűz Mária üdvtörténeti szerepéről? Oly
természetesen válaszoljunk: azt, amit a katolikus Anyaszentegyház vall. Az Egy-
ház hitvallását pedig ünnepélyes megnyilatkozásaiban, az ú. n. dogmákban,
majd a kinyilatkoztatás alapforrásaiban, a Szentírásban és Szentagyományban
halljuk meg. S itt is előbb a hagyományban, mint a Szentírásban, mert a Szent-
írásnak is a Szentagyomány a hiteles értelmezője. Ezek a források azonban
inkább adatszerűen tárják eléink a kinyilatkoztatás igazságait, rendszerezésük
a hívő elmére vár. Úgy hat ránk a kinyilatkoztatás birodalma, mint a nagy ter-
mészet a tudományos feldolgozás igényével hozzá közelítő tudásra. Egyfelől a
kozmosz tartalmi gazdagsága és teljessége. másfelől elménk a maga egyetemes
fogalmakra utaltságával és rendszerezésre-törekvésével. Az intuíció kecseg-
tetne ugyan a valóság közvetlen megragadásával és hiánytalan bírásával, azon-
ban a megismerés jelen rendjében nem rendelkezünk vele. S ha rendelkezünk
is, az ilyen ismeret sohasem lehetne önmagában tudás, a szabatos meghatáro-
záshoz és közléshez mindenképpen fogalmi ismeretre lennénk utalva. A fogalmi
ismeretnek és rendszerezésnek viszont legyőzhetetlen gyengéje, hogy a való-
ságot csak bizonyos szempontok szerint képes feldolgozni, a dolgokat egy-egy
szempont szerint rendezni. Aminek aztán az a következménye, hogy a való-
ság másik, époly fontos és értékes oldala csak közvetve, reflektáló értelmi
tevékenységgel, vagy éppen következtetéssel kerül ismereteink közé.

Ezt a törvényszerűséget a kinyilatkoztatás világa sem kerülheti el, ha
elménk a hitigazságok rendszerezésére és szabatos megfogalmazására vállal-
kozik. Hozzájárul, hogy az egyéniségnek is nagy szerepe van az átfogó és rend-
szerező szempontok kiválasztásában és értékelésében, s így a kinyilatkoztatás
közléseinek emberi feldolgozása karakterológiai kérdés is. Annál is inkább, mert
a vallási igazság nemcsak értelmünkhöz, hanem egész valónkhoz szól. Nemcsak
tudunk, hanem élünk is kell. Nemcsak az élet erkölcsi értelmében, hanem
úgy is, hogy a kinyilatkoztatás nyújtotta Isten-közelség lehetőségeit élme-
nyesíteni is törekszünk, ennek pedig akarati és érzelmi feltételei vannak. Ebben
aztán igazán embere válogatja, s itt a nyitja annak az izgalmas kérdésnek,
miért is vannak különböző irányok és iskolák a hittudomány, az erkölcsi maga-
tartás és vallási élet világában? Megegyeznek a hitigazságokban, a kinyilatkoz-
tatás tényeinek elismerésében, de nem mindig az értelmezésében, megközeli-
tésének módszerében és érvényének kiterjesztésében. Mindegyik katolikus,
amíg az Egyháztól már ünnepélyesen meghatározott, vagy a hagyományban
kikristályosodott értelmezéstől el nem tér, s katolicitásának sérelme nélkül
indulhat újabb felfedezésre a kinyilatkoztatás birodalmában, s új összefüggések,
szorgosabb vizsgálat, új meglátások alapján nemcsak találóbb értelmezésre,
hanem akárhányszor új hódításokra is szert tehet. Tehát nem a kinyilatkoztatást
hamisítja, hanem eddig kellőképpen nem értékelt szempontokra, vagy a hit-
igazságokban burkoltan rejlő egyéb igazságokra talál. A dogma- és teológia-
történet legragyogóbb lapjai ezek az erőfeszítések. Az emberi elme küzdelme
a teljes igazság megismeréséért.

Ezzel a tisztelettel illik fogadnunk azokat a kísérleteket is, amely a Bol-
dogságos Szűz üdvtörténeti szerepét igyekeznek a kinyilatkoztatásból megállá-
pítani. Lehet, hogy dolgozatunk címének ismertetésében súlyos elméleti fel-

adatot látunk, azonban csakhamar kitűnik, hogy megoldásunk vallási életünket is érinti s a Boldogságos Istenanya tiszteletének egészen sajátos lendületet és bensőséget ad.

* * *

Azt vizsgáljuk, mily mozzanatban jelöljük meg a Szent Szűz kiváltságainak és üdvtörténeti szerepének gyökerét. Melyik az a központi elv a Szűz Máriával kapcsolatos problematikában, amelyre visszavezethetjük, vagy melyből levezethetjük a Szűz Máriáról szóló katolikus tanítást?

Elindulhatunk a konkrét üdvtörténeti események során, s jelenlegi helyzetünkben következtethetünk. Az eredeti bűnbe esett emberiség Ádámban elvesztette a paradicsomi boldogságot és Istenközelséget, és bűne siralomvöggé változtatta számára ezt a világot. Így ült vakon és rokkantan a sötétségben, mígnem Isten megkönyörült rajta. „Mert szerette Isten a világot, hogy az ő egy-
szülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” (Jn. 3, 16.) Hogy helyrehozza megváltó halálával mindazt, amit Ádám vétke folytán elvesztettünk. Más szóval: Krisztus örök előrerendelésének Isten szándékaiban a mi szerencsétlenségünk az igazi indítéka. Olyannyira, hogyha történetesen Ádám hűségesen helytáll, Krisztus egész üdvtörténeti jelentősége értelmét veszti, vagyis nincs megtestesülés, Istenhez-emelkedésünknek sem Krisztus, az Istenember az útja és a biztosítóka. — Ugyanabban az elhatározásban akarja Isten a Megváltó édesanyját, a Boldogságos Szűzet, vagyis az örök Ige megtestesülésének nélkülözhetetlen feltételeként jelenik meg az isteni szándékok szentélyében az Istenanya eszméje, az anyaság és fiúság szükségszerű kapcsolata értelmében. Vagy mások szerint, úgy kapcsolódik Krisztus előrerendelésébe, mint a titokzatos Krisztusnak legkiválóbb tagja.

Amint látjuk, itt minden az emberiség megváltására irányul, s csak annyiban van értelme Krisztusnak is, Máriának is, amennyiben megváltásunkkal összefügg. Isten irgalmas szeretete sugározza be a létet, Krisztus Ádám sebének orvosa, az első ember összezúzta mennyei lajtorja helyreállítója. Szűz Mária Istenanyasága címén kerül az üdvözítő isteni tervekbe. Így tehát minden kiváltságát és egész szerepét az Istenanyaság titkára kell visszavezetnünk. Az Egyház az eredeti bűn okozta sebek gyógyítására alapított intézmény, szentségei gyógyulásunk természetfeletti eszközei, a szentelmények a velünk való vonatkozásukban megromlott életkörülményeket vannak hivatva megszentelni. Mindenütt a helyrehozás, a Paradicsom visszaállítása a jelszó. Az Isten útjára lépünk, de minden lépésnél érezzük gyógyuló sebünket, vagy éppenséggel mankóra szorulunk. Istenhez emelhetjük tekintetünket, de szemünk még ég a bánat könnyeitől. Öröm derül arcunkra, de amolyan fáradt mosoly, mint hosszú s igen nagy szenvedés után az első derűs arcvonások. Nem tudjuk feledni tragikus sorsunkat: mindig csak a bűnről beszélünk, a bűnt olvassák fejünkre, szenvedéseinkben a bűnhődést látjuk, minden tettünk engesztelés, vezeklés, érdemszerzés az örök életre. A Második Éva a Jézus drága vérében megváltott emberiségben látja lelkigyermekait, sirva és zokogva kiáltoznak hozzá az első Éva számkivetett gyermekei...

* * *

Mély valóságérzék jellemzi ezt a szemléletet, s nagy tényeit nem szabad lekicsinylenünk. Azonban látóhatárán sem változtathatunk? Nem mond a kinyilatkoztatás többet létünk értelméről, Krisztus és Mária küldetéséről? Csakugyan a hittudósok immár nagyobb része nem tud beletörödni abba, hogy mindössze ennyi lenne a kinyilatkoztatás vizsgálatása. Vannak a Szentírásnak verőfényes lapjai, amelyekből kiviláglik a paradicsomi boldogság és béke egy-egy sugára, s kiolvashatjuk, hogy mégsem a bűn és a megváltás a kegyelmi rendnek uralkodó elve, hanem Krisztus és Szűz Mária bűnbeesésünktől függetlenül is beletartozik Isten világteremtő tervébe, s a megtestesülés kegyelmé. Krisztus királyságában egyesítette volna az emberiséget, sőt az angyalokat és az egész

teremtett világot akkor is, ha nincs bűn a földön! Aztán meg abba is nehéz beletörödni, hogy Isten szeretetének ilyen remekét, mint az Istenember eszméje, a legnagyobb rossznak és legcsúfabb torzításnak, a bűnnek köszönhetjük. Isten szándékait is helyes értékelés vezérli, s teljes összeegyeztethetetlen vele a legnagyobb jónak a legnagyobb rossz alá rendelése. Krisztus a Summum Opus Dei, s mint ilyen Isten örök szándékainak elseje, minden más utóbb, tehát az elsőért, Krisztusért van.

S csakugyan a Szentírásban, Szent Pálnak a Kolosszeiekhez írt levelében ezt olvassuk (1, 15—20.): „Ő (Krisztus) a láthatatlan Istennek képmása, elsőszülött minden teremteny előtt, mert benne teremtett minden az égben és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, a trónusok, az uralmak, a fejedelemségek és a hatalmasságok egyaránt: minden őáltala és őérette teremtett. Ő előbb van mindennél, és minden őbenne áll fenn. Ő a testnek, az Egyháznak a feje, ő a kezdet, elsőszülött a halottak közül, hogy az övé legyen az elsőség mindenben, mert úgy tetszett az Atyának, hogy őbenne lakozzék minden teljesség”. S ha hozzávesszük a kinyilatkoztatás átfogó eszméit, amilyen a messiási ország egyetemessége, az Immanuel, a „Velünk az Isten” eszméje, majd Szent Pál teológiájában Krisztus titokzatos testének tana, lehetetlen meg nem sejtünk, hogy Krisztusnak abszolút szerepe van Isten terveiben, s úgy jelenik meg, mint az isteni szeretet legnagyobb kegyelme, Istennel való közösségünk leg-tökéletesebb formája és záloga, az egész teremtésnek célja és koronája.

Hogy a hagyomány kevesebb fogódzópontra nyújt ennek a nézetnek megalapozásához, nem oly aggasztó, ha megfontoljuk, hogy voltaképpen a szentatyák a tényleges helyzetet vették alapul, s így a megváltás szempontjából értelmezték Krisztus megváltói küldetését, s egyszerűen nem foglalkoztak a megváltás kérdésén kívül más lehetőséggel. Annyi biztos, hogy a hagyományos felfogás nem áll útjában nagyobb távlatok feltárásának és az istenemberi küldetés tágabb értelmezésének. Amikor aztán a kérdést felvetették, s a megfontolásokat is felsorakoztatták, nem térhetett ki az állásfoglalás elől egyetlen hittudós sem. A VIII. századi Ninivei Izsáktól Nagy Szent Alberten, Ramon Lullon, Grosteste Róberten, Marston Róberten és De Ware Vilmoson keresztül jut a tan Duns Scotushoz, aki aztán alaposan megokolja s rendszerének gerincévé teszi. A Ferencrend hittudósi melléje csatlakoznak, Sziénei Szent Bernárdin, Kapisztrán Szent János, Brindizi Szent Lőrinc, a mi Temesvári Pelbártunk, Portomauriziói Szent Lénárd népszerűsíti, Szalézi Szent Ferenc nagyban emeli tekintélyét az újkorban, hozzácsatlakoznak Suarez Ferenc és Salmeron Alfonz révén jezsuiták, a domonkos Ambrosius Catharinus és Iacobus Naclantus, a misztikusok közül Ossunai Ferenc, Olier János, Ruberic Szeverin, P. Faber, Louis de Ségur, Gay, Gerbet, H. Texier, napjainkban pedig oly nevek szerepelnek követőinek táborában, mint Card, Dechamp, Bougau Emil, Card. Newman, A. Gemelli, Bonomelli, Card. Capecelatre, a jezsuita P. Ramier, magyarok: Temesvári Pelbárt mellett, Laskai Ozsvát, Telek József, Bucsanszky Alajos, Munkay János, Szuszai Antal, Prohászka Ottokár, Schütz Antal, néhány görögkeleti, s a protestánsok közt B. Westcott, H. Rahsdall, H. W. Schmidt. Mind aláírja Prohászkaival: „Az Istenember, ez a központ, a kiindulás és a korona. Az istenemberi az Istenség megnyilatkozásának dominantéja a mostani teremtésben. Azért gondolom, hogy Krisztus az első, a primogenitus, s hogy miatta van minden, s eljött volna akkor is, ha nincs is bűn a földön”. (OM. 23, 178.)

* * *

Hogy Duns Scotus nézetében jóval előkelőbb szerephez jut Szűz Mária, nyomban kitűnik. Nem ugyan Istenanyasága címén, amely annyira kezére jár az a posteriori szemléletnek, hanem annak az isteni előrendelésnek alapján, amelyben a Boldogságos Szűz kezdettől Krisztus kegyes Társa a krisztusi küldetés minden mozzanatában. Tehát érte is van a világ, érte is a kegyelem s érte a dicsőség minden ajándéka. Ott áll a krisztusi küldetés minden állomásán:

anyja a megtestesült Igének, osztályosa a Megváltó szenvedésének és áldozatának, kincstárnoka Krisztus minden kegyelmének, Királynője a mennynek és földnek, angyaloknak és embereknek.

Ha mélyebben behatolunk azokba a kijelentésekbe, amelyek a Szentírásban Szűz Máriáról szólnak, lehetetlen észre nem vennünk, hogy a Szent Szűznek nem a legnagyobb dicsősége, hogy Jézus Anyja, hanem sokkal inkább az, hogy a krisztusi élet kegyelmének boldog birtokosa. Mária úgy áll természetfeletti életünk szerzője mellett a Krisztushoz való hasonlóság kegyelmével lelkében, mint Éva Ádám mellett az emberiség fejének feladataiban. S amint Évát nem anyának adta Ádám mellé az Úr, hanem egyenrangú segítőnek és társnak, épúgy Szűz Mária szerepét sem istenanyaságában kell elsősorban megjelölnünk, hanem a „hozzá hasonló” Társnak, Segítőnek jellegében. Ezt a páratlan lelki gazdagságát, Krisztusra való beállítottságát s Krisztusnak kegyelemben való bírását és alakítását köszönti benne Gábor főangyal, amikor tulajdonneveként így szólítja: Malaszttal teljes! Krisztus Társának hirdeti, amikor így folytatja ugyancsak tulajdonnévképpen: Az Úr van teveled! S rámutat lelki értékének és boldogságának nagyságára, amikor egyedül-áldottnak mondja az asszonyok között! (Lk. 1, 28.)

Sőt maga az Úz Jézus is ebben az értelemben dicséri, amikor igéinek hallatára egy asszony így kiált a tömegeből: „Boldog a méh, mely téged hordozott, és az emlők, melyeket szoptál”. Jézus pedig ezt felelte: „Sőt inkább boldogok, akik az Isten igéjét hallgatják, és megőrzik azt”. P Lagrange, a legkiválóbb szentírásmagyarázók egyike szerint itt az Úr Jézus nem egyszerűen fokozza az asszony megállapítását, hanem egy más rendbe utal. Vagyis Anyjának dicséretét azzal toldja meg, hogy boldogságának alapját istenanyaságánál is nagyobb kincsében jelöli meg: kegyelmi gazdagságában, Istennel való egyesülésében, vagy a Szentírás szóhasználata szerint, az Isten szavára fogékony és tanulékony lelkületében. Ilyen értelemben mondja: Sőt inkább boldogok, akik hallgatják... Boldogok, akik megtartják! S ezt magasztalja benne Szent Erzsébet is: És boldog vagy te, ki hittél! (Lk. 11, 27—28; Lk. 1, 45.) — Ebben látja az Egyház is Mária legnagyobb boldogságát, amikor Nagyboldogasszony ünnepén a Mária és Márta vendégszeretetét élvező Udvözítő szavait alkalmazza a Boldogságos Szűz mennyei örömére: „Mária a legjobb részt választotta, mely el nem vétetik tőle”. (Lk. 10, 42.) A legjobb rész közelebbi értelmét pedig így jelzi Szent Pál: „A szűz arra gondol, ami az Uré”. (1. Kor. 7, 34.)

Tehát Szűz Mária hite, cselekedetei, a természetfeletti élet teljessége, Istennel való egyesülése, egyszóval: Krisztus-hasonlósága és az ő hív tükrözése címén áll Krisztus mellett az előrerendeléstől a mennyei dicsőségig Kegyző Társ- és „Hozzá hasonló” Segítőként!

* * *

S ha most szembeállítjuk a két szemléletet, Duns Scotus felfogásában mintha jobban elragadna Isten eredeti szándékának magasztossága, kitépne bűntudattól marcangolt létünk borús, könnyes világából, s szeplőtlen Énünk szépségébe feledkeznénk. Oly világba, amely nem ismer felhőket, nem összetört életeket, bűnt és bűnhődést, megváltást és kiengesztelődést, — amelyben minden derű, lendület, ígéret, építés, szeretet. Itt igazán Isten dicsőítése a teremtés elsődleges célja, Isten országa az Immanuel valósága, a legfőbb törvény a szeretet. Az a szeretet, amely a teremtéstől viszonszeretetet vár. De nem akármilyet, hanem a lehető legtökéletesebbet. S azért van Krisztus, az Istenember, aki emberi természete szerint más, mint az isteni természete szerint, s mégis az Ige személyes egységében végtelenül és tökéletesen viszonszeretheti Istent, a végtelen Szeretetet. Voluit Deus diligi se ab alio summe! Önmagán kívül álló lénytől akarta viszonszerettetni magát az Úr! Ez a gondolat ragadta el Duns Scotust. Szeretet indította meg a teremtést, szeretet az Isten kegyelme (a megszentelő kegyelem azonos a szeretet természetfeletti erényével), a mennyei dicsőség pedig elsősorban Isten-bírás, tehát szeretet, örök extázis.

Ne tagadjuk, van az optimizmusnak létjogosultsága, és megvan a maga valláséleti, erkölcsi és nevelési hatása. Új emberré lehet vele paskolni a realitás láttán annyiszor vigasztalan emberiséget. S vannak jellemek, legalább felesben, amelyeknek egyenest igényük, mai szóval: egzisztenciális szükségletük a derűlátás, a nagystílu beállítás, az ideákba-feledkezés. Ezeknek természetfeletti tájékozódáshoz kitűnő utat mutat Duns Scotus fennkölt gondolatvilága s egy Prohászka szárnyalása.

Vallási magatartásunk élményét Istentől való függésünk tudata táplálja. Mennyivel felemelőbb ezt a függést Krisztus Jézusban felmagasztosítva látunk. Élnünk egy oly világban, küzdenünk egy olyan történelemben, alakítanunk életet, amelynek jegecesedési tengelye ilyen metafizikai értelemben is Krisztus. Megtisztulunk eszmények igézetében, folyton őket szemlélve, szemünket róluk soha le nem véve, s mindenben nekik engedelmeskedve. S íme, itt megjelenik az eszmények legvonzóbbja és legragyogóbbja, Krisztus Jézus. Alakítanunk magunkban a krisztusi hasonmást — ezt mintázza belénk Krisztus kegyelme —, s meglátunk Krisztusban az erkölcsi tökéletesség maximumát és egyedül elfogadott s élénk állított mintáját.

S ott áll mellette az ő Társa, Mária. Az első, aki igazán „hasonló Hozzá”, akinek legtökéletesebbre csiszolt lélek-tükrén hiánytalanul tükrözik a Jézus Krisztusban megjelent isteni élet. Amikor Krisztust szemléljük, akaratlanul is Máriát látjuk, akinek lelkén oly szépen kiverődött Krisztus arca. Máriát, akinek eszményi alakja bennünk is jobb, eszményi életünk ideáját keltegeti. Azt, amelynek bennünket is eredetileg gondolt az örök Értelem, s amelyért bennünk is lelkesedett az örök Szeretet! Amelyért szintén teremtette a világot, s amelytől szintén egyet vár: szeretetet. Önünknek ez a nemesebb, ősbibb eszméje ebben a bűnsújtotta világban is, gyógyulásunk útján is föladatunk és sürgető parancsunk. Mária most is itt áll mellettünk, és dajkálja, táplálja bennünk az újjászülető isteni életet, örök és eredeti eszménken visszatükröző krisztusi hasonlóságunkat. Az Immaculata azért oly fölséges és szükséges ajándéka Istennek. Nem Szűz Máriának, hanem nekünk fontos. Hogy létünk tragikuma el ne maritsen, hogy legyen kedvünk felemelkedni s az élet tengerének felszínén maradni. Hogy ne kényszeredetten s fáradtan, hanem őszintén, nagylelkűen, ujjongva énekeljük az élet szerelmének énekét, az élet szépségét, s kiáltunk bele ebbe a bűnsújtotta világba, hogy érdemes, nagyon érdemes, s boldogság élni.

Ehhez a magasabb szárnyalású életszemlélethez kétségtelenül sokat kell még tisztulnunk. Annyira kihálóban van a lelki, az eszményi ember. Szennyes képzeleteink hatalmába kerülünk, s áramlásukban folyton értéktelenedik ember-voltunk, s az animalitás élményszférájában piszkoljuk menyegzős köntösünket. Ilyenkor oly jól jön segítségünk az eszmények világából s jókor integet felénk az Immaculata látomása. A nagy lelki újjászületek, a visszatérések és meg-térések mindig Márián keresztül sikerülnek igazában.

A Boldogságos Szűz ünneplésének ebből a lélektanából nőtt a szeplőtelen fogantatásért vívott szellemi harc heroizmusa és állhatatossága, s ez az a Mária-nézés, amely szívesen pihen meg az Isten Anyjának kiváltságain, s amelynek van poézise Szűz Mária örömeinek felidézéséhez, s tud ma is önfeledten Boldogsásonyunk testi megdicsőülésének titkán örvendeni. S itt visszatérünk első gondolatunkhoz: Ha ily fölséges távlatok táplálják Mária-tiszteletünket, nem rekedünk meg hasznossági szempontoknál, s nem a magunk jelen sorsához mérjük Isten nagy gondolatait, hanem Istenhez, akkor önzetlenül, csak Krisztust és Máriát nézve, lelkesedünk azon, ki maga is az Úr lelkesülése, s boldogok lehetünk, hogy Krisztusunk s Máriánk van. S hogy értük, velük és bennük vagyunk igazán mi is...